

Úvod

Krajská hygienická stanice Moravskoslezského kraje se sídlem v Ostravě ve spolupráci s Fakultní nemocnicí Ostrava ve dnech 22.–24. března 2017 uspořádala 17. ročník konference s mezinárodní účastí Slezské dny preventivní medicíny. Místem jednání byl areál horského hotelu Sepetná v Ostravici. Záštitu nad konferencí, která byla zařazena do systému celoživotního vzdělávání ve zdravotnictví, převzali hlavní hygienička ČR, hejtmán MSK a Česká lékařská komora. V průběhu slavnostního zahájení přivítala MUDr. Helena Šebáková, ředitelka Krajské hygienické stanice Moravskoslezského kraje se sídlem v Ostravě, zástupce hlavního hygienika Polska, Slovenska, Ministerstva zdravotnictví ČR, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Kanceláře WHO v ČR. Při příležitosti 65. výročí vzniku hygienické služby představila významné osobnosti kraje působící v této sféře.

Program konference byl opět velmi pestrý, zaměřený na aktuální otázky současnosti týkající se hodnocení zdravotních rizik, pracovního prostředí, zásobování vodou v období extrémního sucha. Významná část konference byla věnována problematice drog a jiných závislostí, HIV/AIDS. Závěrečný blok se týkal témat z oblasti nanotechnologií a nanočástic.

Health Impact Assessment (HIA) a zdravotní rizika

V úvodu MUDr. Alena Šteflová, Ph.D. podala informaci o konferenci Zdraví a životní prostředí, která proběhne v Ostravě 13. 6.–15. 6. 2017. Dále představila dokument WHO Hodnocení vlivu na zdraví (HIA) a zdraví v posuzování životního prostředí, který obsahoval závěry z workshopu konaného 25.–26. 10. 2016 v Praze. Cílem workshopu byla podpora rozvoje a implementace HIA v České republice prostřednictvím zavedení mezioborové spolupráce, diskuse s národními experty, identifikace kapacitních a datových opatření.

MUDr. Helena Kazmarová ve své prezentaci vysvětlila základní definici HIA, jako kombinaci postupů, nástrojů a metod působících v prevenci negativních dopadů na lidské zdraví. Jedná se o široký, celostní přístup zahrnující pozitivní i negativní vlivy, včetně psychosociálních a socioekonomických. V ČR prozatím není dostatečně rozvinutý systém vzdělávání v oblasti HIA, nejsou zpracovány podrobné metodické materiály. Přesto by metoda HIA měla být součástí každé koncepce posuzované z pozice OOVZ, což potvrdila i další sdělení.

Z konkrétních zdravotních rizik byla zmíněna například expozice žhářecím hořením (ZH), nacházejících se v životním prostředí, zejména v elektronice, v nábytku, kobercích, pěnách. Byly nalezeny jejich vyšší koncentrace v prachu z kanceláří, škol nebo veřejných budov. MUDr. Michael Vít, Ph.D., uvedl, že nejdůležitější expoziční cestou se jeví inhalační expozice a nejzranitelnější skupinou obyvatel jsou batolata. Z těchto důvodů a vzhledem k možným zdravotním následkům (vliv na vývoj nervového systému, poruchy štítné žlázy, zvýše-

ný výskyt bronchiálního astmatu) je vhodné zařadit sledování expozice ZH v prostředí bytů, škol a předškolských zařízení, ale i ve výrobcích z recyklovaného plastu a v hračkách.

Doc. MUDr. Dagmar Horáková, Ph.D., přítomné seznámila s rizikovými faktory a prevencí karcinomu prsu. I když incidence ca prsu roste (+19,5 %), mortalita mírně klesá (–17,9). Rizikovými faktory jsou časný nástup menarche, věk ženy při narození prvního dítěte (nad 30), počet porodů (méně než 3), krátká doba kojení (méně než 12 měsíců), kouření a nadměrná konzumace alkoholu. Svoji úlohu hraje také genetika, BMI a pohybová aktivita. Nesmí se zapomínat na prevenci – samovyšetření prsu a mamografický screening. Posledním tématem byl karcinom slinivky břišní. MUDr. Ivana Holcová, CSc. upozornila, že Česká republika patří k zemím s nejvyšší incidencí tohoto nádoru.

Pracovní prostředí

Z přednesených příspěvků vyplynulo několik důležitých závěrů. Výsledky vyhodnocení účinnosti preventivních opatření u pracovníků v riziku expozice kadmium, které představila Ing. Hana Tomášková, Ph.D., je možné využít v praxi při výkonu státního zdravotního dozoru. Na odezvě organismu exponovaných a neexponovaných osob byla potvrzena opodstatněnost stanovených organizačních a technických opatření (zvýšená osobní hygiena a pravidelná výměna pracovních oděvů, instalace odlučovačů prachu, úprava odsávání znečištěného vzduchu z pracovního prostředí). V následující prezentaci MUDr. Anna Šplíchalová, Ph.D., zdůraznila, že náležitým úkolem pracovní medicíny je prevence nemocí z přetěžování, zejména kloubů horních končetin. Tento typ onemocnění je druhou nejčastější příčinou pracovní neschopnosti v ČR. Jedná se o závažný sociálně-zdravotní problém, který znamená značnou finanční zátěž pro stát. Současná forma prevence se v praxi jeví z dlouhodobého hlediska jako málo účinná. Zajímavým tématem bylo srovnání procesu kategorizace rizikovitosti práce ve Slovenské a v České republice. I když vychází ze společných odborných a legislativních základů, v obou zemích je po 25 letech od rozdělení Československa již patrná značná diferenciace.

Závěr prvního dne konference patřil novinářce Ludmile Hamplové s přednáškou: Média, sociální sítě a zdravotní gramotnost. Obsahem sdělení bylo upozornění na šíření zdravotnických mýtů, hoaxů a dezinformací, zkreslování dat a šíření antivakcinačních teorií.

Posterová sekce

Součástí konference byla i tentokrát posterová sekce, kde autoři v úvodu druhého konferenčního dne představili 20 posterů z oblasti správné výživy, infekční epidemiologie, životního a pracovního prostředí. Ukazuje se, že i stručná sdělení mohou být velice zajímavá a umožňují prodiskutovat širokou škálu studií a výsledků výzkumu.

Voda, extrémní sucho

Hlavními tématy tohoto bloku bylo „sucho“ a „řízení rizik při výrobě pitné vody“. Na úvod prezentovala Mgr. Ing. Teresa Walga (Polsko) výsledky monitorování vody z povrchových zdrojů, které jsou využívány pro zásobování Těšínska pitnou vodou. Ing. Dušan Židek ve své přednášce na téma hydrologických extrémů charakterizoval pojem „sucho“ jako jev neurčitý, pro který neexistují jednotná kritéria. Nedávná historie zaznamenala tento jev v roce 1947, dále v letech 2000 a 2003, naposledy v roce 2015. I přes zlepšující se situaci v roce 2016 (srážky nad dlouhodobým průměrem) přetrvává na území ČR snížená hladina podzemních vod. Zástupce provozovatele největšího vodárenského systému na území MSK Ing. Jiří Komínek podal základní informace o provozovaném systému zásobování pitnou vodou. Většina surové vody pochází z podhůří Beskyd a Jeseníků, ročně se vyrobí 65 mil. m³ vody. Společnost má zpracovávaný plán manipulací pro zajištění dodávky pitné vody v období sucha prostřednictvím systému zásobních nádrží s kapacitou téměř 260 mil. m³ vody a čerpacích stanic. Z pohledu vodoprávního úřadu se touto problematikou zabývala Ing. Bc. Lenka Heczková. Objasnila pojmy „náhradní zásobování“ a „nouzové zásobování“ pitnou vodou. Zajistit náhradní zásobování v případě přerušení či omezení dodávky pitné vody je povinností provozovatele vodovodu. Nouzové zásobování je využíváno při mimořádných událostech a krizových situacích, při kterých se postupuje v souladu s Metodickým pokynem MZ ČR. S možností použití hasičských cisteren k dodávkám pitné vody v době extrémního sucha seznámil účastníky Ing. plk. Jan Bojko. Pro daný účel byly vytipovány cisterny z nerezové oceli, s objemem 9000 l, resp. 4000 l. Ve spolupráci s provozovatelem vodovodu byl zpracován postup čištění, dezinfekce nádrží a ověřování kvality vody kontrolními odběry.

Problematika závislosti

Tomuto aktuálnímu tématu se podrobně věnovali zástupci Úřadu vlády ČR, Odboru protidrogové politiky. Od roku 1995 každé 4 roky probíhá Evropská školní studie o alkoholu a drogách u 16letých studentů středních škol všech typů ze všech regionů ČR. Výsledky ukazují, že užívání alkoholu a drog má mírně klesající trend. Studie se zabývá také jinými druhy závislostí jako je gambling, gaming a způsobem trávení volného času mladých lidí. Dalším problémem jsou tzv. nové syntetické drogy. Jedná se o nově vyvíjené a nelegálně vyráběné syntetické látky, jejichž užívání a distribuce nejsou legislativně ošetřeny. Distribuce probíhá různými prodejními cestami, např. e-shopy, smart shopy, fitness služby, jako potravinové doplňky. V současnosti se jedná až o 600 různých syntetických látek. Související problematikou je také výskyt infekcí u injekčních uživatelů drog (IUD). Mezi IUD stále dominuje pervitin, i když byl zaznamenán mírný pokles počtu uživatelů. Naopak se zvýšil počet injekčních uživatelů opioidů. Jednoznačně byl mezi IUD zaznamenán nárůst HIV pozitivních a naopak pokles počtu nově diagnostikovaných osob s virovou hepatitidou B. Výskyt nově diagnostikovaných s virovou hepatitidou C mezi IUD je stagnující. V rámci harm re-

duction v ČR probíhá celkem 104 různých osvětových a podpůrných programů pro drogově závislé jako např. sběr použitých injekčních stříkaček, screening nákaz – HIV, VHB, VHC, syfilis. Je snahou screeningová vyšetření co nejvíce zjednodušit a urychlit, aby infekční onemocnění mohla být zachycena včas. V následující prezentaci Doc. MUDr. Sergej Zacharov, Ph.D., pohovořil o protektivních i poškozujících účincích alkoholu. Rozumná konzumace může mít kladné účinky na kardiovaskulární systém, ovšem nadměrné požívání vede k neurodegenerativním procesům. Přednáška MUDr. Viktora Mravčíka, Ph.D., o hazardním hraní v ČR a jeho dopadech ukončila tento zajímavý soubor prezentací o závislostech. Ze zcela jiného úhlu pohledu zhodnotil problematiku drog v trestním řízení JUDr. Jiří Jarnot, okresní státní zástupce a následně na konkrétních případech kpt. Bc. Jakub Mohyla vysvětlil postup Policie ČR při šetření nelegální distribuce léčivých přípravků obsahujících psychotropní látky.

HIV/AIDS

Úvodní prezentace byla věnována situaci ve výskytu HIV/AIDS na Slovensku. Hlavní hygienik Slovenské republiky Mgr. RNDr. MUDr. Ján Mikas, Ph.D., prostřednictvím Mgr. Adriany Mečochové, informoval, že na Slovensku je nejnižší incidence této nákazy v rámci EU. Od roku 1985 do roku 2016 bylo hlášeno celkem 898 HIV pozitivních (muži 644). Nákaza byla získána nejčastěji MSM (homosexuálním pohlavním stykem) – tento způsob uvádí téměř 65 % infikovaných. Na Slovensku je celkem 5 AIDS center pro léčbu nemocných a velmi dobře funguje Národní program prevence HIV/AIDS prostřednictvím erudovaných pracovníků úřadů veřejného zdravotnictví. Na rozdíl od Slovenska je v České republice trend stoupající. MUDr. Alena Zjevíková, Ph.D., vedoucí lékařka AIDS centra uvedla, že každoročně narůstá počet nově infikovaných. Přestože v ČR existuje síť poraden, je stále více pacientů, u nichž se nákaza zjistí až v pozdním stadiu s rozvinutými příznaky AIDS. Po zavedení HAART terapie došlo ke zlepšení prognózy, k prodloužení a zlepšení kvality života, přesto přibývá nových případů. Velmi často jsou významnými zdroji nákazy právě osoby s HIV pozitivitou a s nezodpovědným chováním. Vzhledem k nárůstu počtu infikovaných ve skupině MSM, další prezentace byly zaměřeny na biologické, behaviorální a psychosociální faktory ovlivňující šíření HIV, na možnosti prevence a její dostupnosti. Na závěr MUDr. Markéta Petrovová, Ph.D., seznámila posluchače s prací soudního znalce v případech přenosu HIV/AIDS u MSM.

Nanotechnologie, nanomateriály

Velmi diskutované téma současnosti bylo náplní závěrečné části odborného programu. V úvodní přednášce Nanotoxikologie a možná rizika nanomateriálů, Ing. Jan Topinka, CSc., zmínil význam nanotechnologií v nejrůznějších odvětvích průmyslu, medicíny, energetiky. I přes své unikátní vlastnosti mohou nanomateriály přinášet nová rizika. V dalším výzkumu je nutno zohlednit specifika nanomateriálů a vy-

vinout metody k odhalení jejich toxicity. O konkrétních výsledcích testování pracovníků vyrábějících titanovou bělobu poskytla informace prof. MUDr. Daniela Pelclová, CSc. U pracovníků (dělníků i úředníků) ve výrobním závodě proběhly odběry kondenzátu vydechovaného vzduchu a odběry moči. Podle výsledků vyšetření nejvíce ohrožené jsou osoby pracující přímo ve výrobě nanočástic. Tématem následujících sdělení bylo využití nanočástic v nátěrech s obsahem TiO_2 v mateřských i základních školách, ve zdravotnictví, v průmyslu i v objektech pro bydlení, zejména pro jejich antibakteriální a fungicidní účinky. Podobné vlastnosti jsou zkoumány u koloidního stříbra. Dle výsledků testování, o kterém se zmínil Ing. Karel Lach, byl zjištěn nesoulad mezi deklarovanou a skutečnou koncentrací koloidního stříbra u výrobků z tržní sítě. Předmětem předposlední prezentace byly antimikrobiální, antikorozi a vulkanizační vlastnosti nano ZnO a možnosti jeho využití v mnoha produktech, např. pneumatiky, obaly, nátěry, kosmetika, veterinární léčiva. Upřednostněním nanoformy Zn se sníží užití zinku na 25 %, avšak doposud není prozkoumána její toxicita. Závěrečné shrnutí problematiky nanotoxikologie přednesl prof. RNDr. Pavel Danihelka, CSc. Upozornil především na nutnost vzájemné spolu-

práce odborníků při posuzování bezpečnosti nanomateriálů, zachování principu předběžné opatrnosti, vytvoření jednotné definice a interpretace výsledků testování.

Konferenci uzavřela známá osobnost veřejného života, p. Ladislav Špaček, odborník na etiketu. Toto netradiční ukončení bylo pro všechny přítomné velmi inspirativní, zejména z pohledu etikety úředníka.

Závěr

17. ročník konference tradičně svojí přátelskou atmosférou vytvořil prostor pro vzájemnou diskusi, možnosti pro další spolupráci i formulaci závěrů, které byly odeslány na Ministerstvo zdravotnictví ČR. Obohacením bylo vnesení pohledu médií, práva i policie do projednávaných témat. Počet účastníků konference tentokrát přesáhl 260 a k jejich pohodě určitě přispěla procházka večerní přírodou, využití wellness centra v hotelu Sepetná i společenský večer, tentokrát ve stylu country. Děkujeme všem za přízeň, kterou této akci každoročně prokazují, a těšíme se na další setkání.

Za organizační tým MVDr. Renáta Brablcová